

Ruotsin lapphund

Marja Masalin

Ruotsilla on oma lappalaiskoirarotunsa, lapphund, joka on kennelrotuna paljon vanhempi kuin meidän lapinkoiramme. Koska usein kysytään, mitä nämä lapphundit oikein ovat, ja varsinkin kun on esiintynyt pyrkimystä lapinkoiran ulkomuodon muuttamiseksi lapphundin suuntaan ja puhuttu jopa rotujen yhdistämisestä, on syytä syventyä lapphundin kennelhistoriaan, ja siihen, mistä nämä koirat alkujaan olivat peräisin.

Kun Ruotsin kennelklubi perustettiin vuonna 1893 ja pohjoismaisia koirarotuja alettiin rekisteröidä, oli ilman muuta selvä, että lappalaisten koira rekisteröitäisiin omaksi rodukseen. Mutta minkä näköinen tämän koirarodun tulisi olla, olikin siten vaikeampi asia.

Ensimmäiset pohjoismaisten koirien näyttelyt olivat täydellistä kaaosta: koiria tuotiin eri puolilta pohjoismaita ja näyttelypaikalla yritettiin setviä, minkä rotuisina ne rekisteröitäisiin. Yksinomaan Norjan hirvikoiriakin oli kymmeniä eri muunnelmia ja ne esitettiin lukemattomilla eri nimillä. (Norrländsk spets, -fågelhund, -elghund, -ledhund, -pelshund, gråhund, dyrehund jne)

Lappalaiskoirien kohdalla tilanne oli vähintään yhtä sekava. Paikallisia muunnelmia oli lukuisia, olihan Etelä-Lapin maata viljelevillä uudisasukkaillakin yleensä jonkinlainen koira.

Metsänvartija Hugo Samelius antaa hyvän kuvan sekavasta tilanteesta kuvaillessaan Göteborgissa v 1891 pidetyn näyttelyn koiria: "...kun käy läpi ne 11 koiraa, jotka näyttelyluettelossa esiintyvät otsikon "lapphund" alla, huomaa heti olevansa tekemisissä useiden koiratyyppeiden kanssa, jotka kolmea ensimmäistä lukuunottamatta eivät lainkaan kuulu kyseiseen rotuun." Loput kahdeksan olivat norjalaisten pystykorvien erillaisia muunnelmia.

Erään ryhmän, joka etelän näyttelyissä vaikutti maatiaiskoirien joukossa rodulta, muodostivat "Ancerin koirat". Tukkukauppias P M Ancer oli 1800-luvun keskivälillä vienyt Ruotsin Kalixhundeja eli mustia hirvikoiria (= Länsipohjan suomalaisten uudisasukkaitten koira, muistutti pientä karhukoira.) Pohjois-Norjaan tarkoituksenaan uuden rodun jalostaminen. Hän kokeili mm. risteyttämällä näitä lappalaiskoiriin. Norjalaisen koirakirjan "Hundrace" mukaan ne olivat selvästi lapphund - musta hirvikoira risteytyksiä, niitä oli sekä pitkä, että lyhytkarvaisia. Näiden koirien jälkeläisiä tavattiin sittemmin jopa Kautokeinon, Karesuvannon ja Jukkasjärven lappalaisilta ja niitä pidettiin hyvinä hirvikoirina. Etelän näyttelyissä ne vaikuttivat yhtenäisiltä, koska olivat umpimustia, neliömäisiä ja kippurahäntäisiä. Paimenkoiraristeytys oli antanut osalle niistä pitkän karvan, ja näyttelyissä ne rekisteröitiin lapphundeiksi, olivathan ne Lapista kotoisin.

Paimenkoirat sen sijaan olivat väriltään kirjavia, hännän kantotapaa oli kippuraa ja suoraa, myös synnyännäinen töpöhäntä tunnettiin, korvat olivat usein lupassa. Myös aivan meidän nykyistä lapinkoiraamme vastaava tyyppi kuvaillaan hyvinkin tarkasti. C G Holmerz sanoo siitä: ".. eräs perustyypeistä, vaikkei enää vallitsevana esiintyvä, on keskikokoinen (45-50 cm), pitkänomainen, ja matalajalkainen koira, usein karhunmusta, jolla on lyhytkarvaiset ruskeankellertävät jalat ja tassut sekä kuono ja silmänympärykset. Korvissa, jotka usein, varsinkin pentuaikana, ovat puolesta välistä taitteella, on punaisenruskeat karvatupsut. Samoin peräaukon ympäryys on vaaleampi." Hallava väritys; tumma mantteli ja vaaleampi pohjavilla, kuvailtiin myös hyvin tarkkaan.

Oikean rotutyypin valitseminen lapphundille ei siten ollut helppoa. Mielikuva "pohjoismaisesta pystykorvatyypistä" oli kuitenkin jo syntynyt; tällaisen koiran tuli olla neliömäinen ja kippurahäntäinen. Mielipiteet siitä, kuuluiko lapphund tähän ryhmään, löivät kuitenkin pahasti ristiin, olihan etelään tuotujen lappilaiskoirien joukossa oli myös selvästi tästä tyyppistä poikkeavia koiria. Nyt perustettiin komitea päättämään pystykorvarotujen asioista ja päätettiin, että luotaisiin yhtenäinen pohjoismainen pystykorvaryhmä, johon kuuluvien rotujen rotumääritelmät vain hiukan eroaisivat toisistaan. Vastaperustettujen kennelorganisaatioiden innoittamana (Suomen Kennelklubi perustettiin vuonna 1895) ryhdyttiin luomaan näistä "kansalliskoira-rotuja". Harmaakoirasta oli tuleva Norjan, Suomen Haukkuvasta Lintukoirasta Suomen, ja lapphundista Ruotsin kansalliskoira. Koko jalostusaate oli uutta ja Svenska Kennelklubben (Förening för hundafvels höjande) perustettiin tämän aatteen ylläpitämiseksi. Miksi siis olisi tyydytty luonnolliseen maatiaistyyppiin? Ja kuten prof. Antti Tanttu Suomessa sanoi suomenpystykorvasta: "Pyrimme jalostamaan Suomen Haukkuvasta Lintukoirasta kauniin koiran, jotta se miellyttäisi myös perheen naisväkeä", oli pyrkimys sama myös Ruotsissa lapphundin kohdalla. Ruotsin kansalliskoiraista tehtäisiin mahdollisimman komea! Väreistä yksivärinen musta miellytti eniten, ainoastaan pienet valkoiset merkit olivat toivottuja. Sen ajan näkemyksen mukaan aivan suora takajalka oli kaunis, joten kiverä kinner mainittiin virheenä, ihannehäntä oli, kuten harmaakoiralla, korkealle kiinnittynyt tiivis rulla keskellä selkäviivaa, josta pitkät karvat sitten valuivat säteittäin pitkin koiran kylkiä. Tällaiseen tyyppiin kyllä löytyi jalostusmateriaalia koska harmaakoiran, ja varsinkin mustan hirvikoiran vaikutus oli rekisteriin tuoduissa koirissa jo silloin suuri, ja ulkomuoto oli tärkein valintakriteeri.

Norjan musta hirvikoira

Lapphund

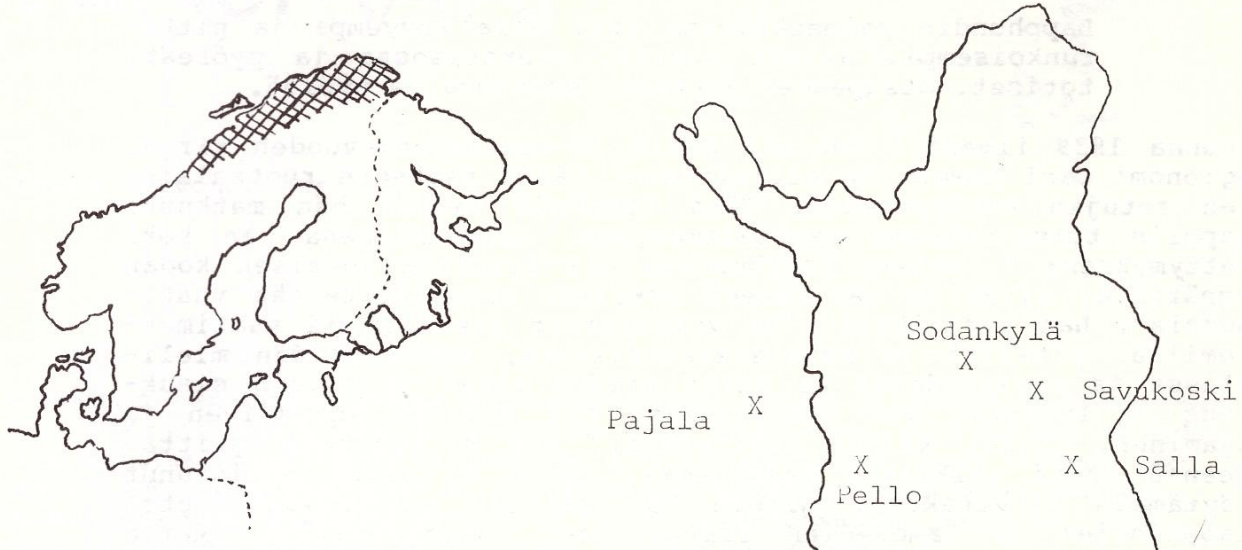
Etelän näyttelyissä tämä haluttu tyyppi meni täydestä, kasvat-
tajia ilmaantui, ja määrätietoinen ulkomuotojalostus oli tär-
kein päämäärä. Lapin asiantuntijat eivät hyväksyneet tätä tyyppi-
pivalintaa ollenkaan. R Sundgren ihmettelee kirjassaan "Handbok
för hundvänner", miksi norjalaisia "lintukoiria" on rekisteröi-
ty lapphundeiksi. Hänen mielestään "se lappalaisten koira, jol-
la on korvat lupassa, pitäisi ehdottomasti rekisteröidä omaksi
rodukseen". Metsänvartija Hugo Samzelius ryhtyi kolleegansa
Henning Nordlundin kanssa tositoimiin asian korjaamiseksi. He
vaativat ponnekkaasti rotumääritelmän muuttamista, koska aito
saamelainen koira poikkesi niin oleellisesti metsästuspystykor-
vista. Henning Nordlund kierteli Lapissa etsimässä oikeata
(rasren) koiratyyppiä ja toi etelään useita koiria.

Henkilöt, jotka olivat useita vuosia asuneet Lapissa ja eläneet
lappalaisten ja heidän koiriensa parissa, tiesivät, että tun-
turilappalaisilla oli aivan erityinen paimenkoirarotu. Tämä
koira on aina herättänyt huomiota poikkeavuudelaan "lantalais-
ten" koirista. Esim. tutkija Gustav von Duben kuvailee lappa-
laisten koirista erikseen metsästyskoiran, joka oli lyhytturk-
kinen ja tuuheahäntäinen sekä VARSINAISEN lappalaiskoiran
("egentlig lapphund"), joka oli pitkärunkoinen, matala ja
pitkäkarvainen. Tämä koira ei ollut pelkkä "isännän paras
kaveri", vaan se oli osa elinkeinoa ja välttämätön apu työssä.
"Hyvä paimenkoira on porohärän arvoinen, huonot ja vanhat myy-
dään ruotsalaisille" (Sigrid Drake, 1833)

Paimenkoiratyyppi sai väistyä halutun pystykorvatyyppin tieltä.
Paimenkoiralle ominaiset pitkä runko, riippuva häntä, taitto-
korvat ja voimakkaat kulmaukset olivat virheitä, jotka laskivat
palkintosijaa näyttelyissä. Vain pari vaisua yritystä paimen-
koiran puolesta löytyy vielä vuoden 1913 rotukirjassa:

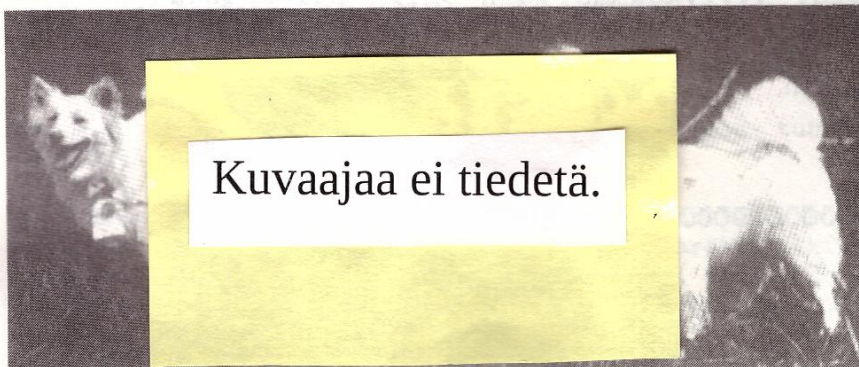
- Koira Halli, om.lapinmies Lars Larsson Orpus, Karesuvanto
musta-keltainen selkä, keltainen vatsa, keltaiset jalat, val-
koiset tassut, ruskeankeltainen kuono, vaaleampi rinta.
Erinomainen porokoira.
- Koira Järffi, om.lapinmies Gust.Nilsson Simma, Karesuvanto
musta-harmaa selkä, keltainen pohjavilla, keltaiset jalat.
Erinomainen porokoira.

Vuonna 1909 ilmestyivät sitten ensimmäiset valkoiset koirat myös Ruotsin kennelkuvioihin. Niitä rekisteröitiin viisi kappaletta ensin nimellä "Toinen laji ruotsalaisia pystykorvia" eli vapaaherra Kantzovin koirarotu, polveutumista ei ole ilmoitettu". Yksi koirista oli peräisin Korpilompolosta, Pajalasta, siis saman Salla-Savukoski-Pello kauppareitin varrelta, jolla valkoisia Kuolan samojedejä esiintyi myös Suomen puolella.

▣ = TUNTURILAPPI, alue jolla on harjoitettu paimennusta koiran avulla.

X = Vanhan kauppareitin aluetta, jolla valkoisia pystykorvia on esiintynyt.

Lapphundeja 30-luvulta. MVA Måns av Gärdesta ja sen tyttäret Sessan ja Kickan av Tvetaberg.

Nämä "Kantzovin" koirat sulautettiin vähitellen lapphundeihin, ja kun Englannissa jalostettuja samojedikoiria alettiin kasvat-
taa Ruotsissa, jatkettiin näiden rotujen risteyttämistä aivan
avoimesti. Se oli rodunjalostusta ja tapahtui lapphundin ulko-
näön parantamiseksi. Valkoisesta tuli suosituin väri, ja muoti
määräsi kasvattajien tavoitteet. 20-luvulla puolet rekisteröi-
dyistä lapphundeista oli valkoisia. Tämä jalostus muodostui
ongelmaksi siinä vaiheessa, kun lapphundeja ja samojedikoiria
ei enää erottanut toisistaan. Lapphund oli ainoastaan pieniko-
koisempi. Jos koiran koko ei sopinut rotumääritelmään, vaihdet-
tiin vain koiran rotua, ja sillä siisti.

Samojedien kasvattajat paheksuivat tätä käytäntöä ja yrittivät painottaa näiden rotujen eroavaisuuksia:

Samojedikoiran tuli olla voimakasrakenteinen, koska se oli vetokoiria. Rakenne neliömäinen. Otsapenger vain heikosti kehittynyt, silmät pienet, syväällä päässä ja vinot, kallonmuoto kiilamainen.

Lapphundin paimenkoirana tuli olla kevyempi ja pitkärunkoisempi. Silmät suuret, vaakatasossa ja pyöreät, totiset. Otsapenger jyrkästi erottuva ja pyöreä.

Vuonna 1939 ilmestyi Ruotsin SKK:n 50-vuotisjuhluvuoden kirja. Agronomi Carl Lewert on kirjoittanut tähän teokseen ruotsalaisten rotujen kehityksestä. Tätä tehtävää varten hän matkusti Lappiin tutustuakseen maatiaiskantaan. Kennelmiehenä hän koki pettymyksen: ".vaikka lapphundeja oli lukuisia jokaisen kodan ympärillä, eivät ne täyttäneet nykyisen rotumääritelmän vaatimuksia", hän kirjoittaa, "ne vaikuttivat pieniltä ja vaatimattomilta, pitkiltä ja matalarakenteisilta, mutta niiden mielialassa ja eloisuudessa ei ollut mitään vikaa ja niiden sisukkuus ja työkyky, kun kysymyksessä oli porojen kokoaminen ja ajaminen, ylitti kaikki kuvitelmat." Hän kertoo myös yrittäneensä etsiä valkoista lapphundia, mutta ei ollut onnistunut löytämään ainuttakaan. Niinpä hän esittää toivomuksen, että lapphundien ja samojedien risteytykset lopetettaisiin. Mutta vielä 1958 rotukirja kertoo kuinka tunnetut samojedisuvut kuten "Tundrans", "Ibur" ja "of the Arctic" löytyvät lapphundien sukutauluista. Mm. samojedmuotovalio "Crest of the Arctic" 13588/49, kasv. W Richards, Englanti, sai pentunsa lapphundrekisteriin. Oliko syynä väärä väri, pieni koko vai "lapphundjalostus", sitä ei tarina kerro.

Tämä Ruotsin lapphundista. Tyytykäämme vain omiin paimensukuisiin lapinkoiriimme, vaikka ne vaikuttaisivatkin "pieniltä ja vaatimattomilta, pitkiltä ja matalilta", kuten Lewert sanoi. Me tunnemme koiriemme taustan ja on syytä arvostaa myös niiden aitoa ulkonäköä.

oo

pentuja

Nana 14374C/79
Peski Koira 187325/78
2 komiaa poikaa vielä
vailla kotia
p. 359 123

Peski Salla X105/81
Peski Muste 5458Q/79
3 komeahäntäistä poikaa
täysillä merkeillä. Luov.
heinäkuussa. p. 874 5318